

УДК 343.13

Віта Петрівна КОНОНЕЦЬ,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ВИНЕСЕННЯ ЗЛОЧИННИХ РІШЕНЬ

Питанням адміністративного судочинства значну увагу приділяли такі вчені як Н. Саліщева, В. Сорокін, Б. Лазарєв, Ю. Козлов, Ю. Старилов. Нові тенденції відображені у працях В. Авер'янова, А. Селіванова, В. Стефанюка, Ю. Педько, І. Бородіна, О. Кузьменка, к В. Г. Перепелю, М. М. Тищенко та ін.

Керуючись практикою Європейського суду з прав людини, відзначимо, що виконання судових рішень розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції, тому забезпечення права на справедливий суд є одним із ключових задач яку потрібно досягти судовою реформою [1].

У свою чергу, державою вже здійснено певні кроки до вирішення цієї проблеми. В тому числі, відповідно до судової реформи 2016 року, ініційованої Президентом України, відповідними змінами до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року було вирішено проблему затягування строків розгляду справ [2].

Прийняття Закону про судоустрій є одним з ключових етапів нормативного забезпечення судової реформи, який відкриває шлях для створення якісно нової моделі функціонування судової влади відповідно до суспільних очікувань і європейських стандартів та задоволення суспільного запиту на справедливий суд, що був однією з основних вимог Революції гідності.

Закон вдосконалює процедуру кваліфікаційного оцінювання всіх суддів, розпочату відповідно до Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд». Зокрема, оцінювання проводитиметься за критеріями компетентності (професійної, особистої, соціальної тощо), професійної етики та доброчесності. Кваліфікаційне оцінювання за критерієм професійної компетентності буде проводитись з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації.

Закон передбачає перехід до триланкової судової системи та утворення протягом шести місяців з моменту набуття ним чинності нового Верховного Суду, у складі якого діятимуть Велика Палата, функцією якої є уніфікація судової практики та вирішення юрисдикційних спорів, та чотири касаційні суди, функцією яких є розгляд справ в касаційному порядку.

З метою вирішення цих проблем, а також у відповідь на вимогу про реструктуризацію судової гілки влади, були прийняті три основні закони у межах судової реформи:

1. Про відновлення довіри до судової влади в Україні;
2. Про очищення влади;
3. Про забезпечення права на справедливий суд [3; 4].

Ці закони щодо судової системи ще не були введені в дію повною мірою, і багато їхніх аспектів все ще обговорюються, проте вони допомогли запустити судову реформу в Україні.

Тому можна визначити, ті зміни які вже відбулися внаслідок прийняття цих законів:

– проведена повна перестановка складу кваліфікаційних і дисциплінарних органів, а саме Вищої кваліфікаційної комісії та Вищої ради юстиції;

– судді отримали право обирати голів судів, що має вирішальне значення для забезпечення незалежності судової системи;

– зроблені певні кроки для покарання суддів, що вчинили злочини або винесли незаконні рішення щодо активістів Євромайдану;

- розпочато процес переатестації суддів;
- можна здійснювати відеозйомку судових слухань без необхідності дозволу головуючого судді;
- було розширено перелік дисциплінарних санкцій, що можуть бути застосовані до суддів.

Хоча ці закони породили низку позитивних змін, їх недостатньо для постійних структурних і ефективних зрушень у питанні судової реформи.

Оскільки є і слабкі сторони, що передують поправкам.

Після революційні спроби реформування судової системи не лише не в змозі задовольнити вимоги громадянського суспільства – вони також породили виклики, що загрожують зруйнувати описані вище позитивні досягнення.

На практиці механізми, розроблені для відбору кандидатів у судді та повторного призначення суддів виявилися неефективними. Закони, прийняті з метою побороти корупцію (наприклад, закони Про відновлення довіри до судової влади і Про забезпечення права на справедливий суд) передбачають перевірку суддів загальної юрисдикції щодо ймовірного дисциплінарного проступку та звільнення їх у разі порушення присяги. Проте лише кілька суддів були звільнені від моменту прийняття закону.

Процесу переатестації всіх суддів, що передбачена законом «Про справедливий суд» бракує громадського контролю, оскільки громадяни і громадські організації не мають доступу до анкет суддів. Отже, шанси низькі і немає жодних гарантій того, що скарга громадянина вплинула б на конкретне рішення щодо перепризначення суддів. Крім того, єдина санкція, яку передбачає експертиза – це всього лише направлення судді на перепідготовку.

Судді, що звикли працювати в корумпованому середовищі і мати з цього зиск не готові адаптуватися до інших стандартів. В українських судах досі є судді з корумпованою ментальністю.

Тому, щодо ряду суддів проводяться розслідування Національним антикорупційним бюро, це стосується тих справ по яким були винесені злочинні рішення заангажованими суддями.

Тобто проблема є нагальною та гострою, оскільки посадові особи суду, в особі суддів, яких звинувачують у порушенні Конституції водночас відповідають за відновлення справедливості в країні.

Взаємне прикриття в українській судовій системі – це ще одна проблема, що гальмує реформу. Одеський суддя Олексій Буран, звинувачений в отриманні величезного хабаря у розмірі 500 тисяч гривень (близько \$20,000), відкрив вогонь по детективах Національного антикорупційного бюро, що проводили обшук в його домі. Проте Рада суддів України кваліфікувала цей інцидент як підбурювання до самогубства: суддя, який стріляв у представників правоохоронних органів. Зрештою одіозний суддя був затриманий і перебуває під вартою. Ця справа показує, що представники українських судів не готові визнавати злочини, скоєні їхніми колегами. Поборники старої системи стоятимуть до останнього, щоб відбілювати дії своїх колег і зберегти свої посади.

Отже, люди довірятимуть тому суду, який швидко і якісно розгляне справу та справедливо вирішить спір. Суддям слід розуміти глибинну суть верховенства права та відходити від вузьких рамок формального застосування закону, результат якого часто буває несправедливим. Люди, які звертаються до суду, в більшості не є юристами і можуть не розуміти, законним чи незаконним є рішення суду. Проте вони дуже тонко відчують несправедливість судового рішення. Тому судді повинні вміло застосовувати закон та ухвалювати такі рішення, які одночасно є і законними, і справедливими, ухваленими в межах розумних строків і в доступній для людей формі. Громадянам має бути зрозумілою логіка дій суду. За такої умови суспільство повертатиметься до суду.

Список бібліографічних посилань: 1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 4 листоп. 1950 р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 24.09.2017). 3. Про судоустрій і статус суддів: закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення:

24.09.2017). 4. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: закон України від 8 квіт. 2014 р. № 1188-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18> (дата звернення: 24.09.2017). 5. Про забезпечення права на справедливий суд: закон України від 12 лют. 2015 р. № 192-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19> (дата звернення: 24.09.2017).

Одержано 03.10.2017

УДК 343.13

Олександра Олександрівна КОЧУРА,

кандидат юридичних наук;
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0638-2911>

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ» ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Передусім необхідно зазначити, що роз'яснення поняття «спеціальні знання» ані чинний Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р., ані КПК України 1960 р. не містять, що є приводом для дискусій у наукових колах. Тому питання про спеціальні знання було розкрито в багатьох роботах вітчизняних та закордонних науковців, таких, як В. Д. Арсеньєв, Р. С. Белкін, О. М. Зінін, А. І. Вінберг, А. В. Іщенко, В. М. Махов, О. Р. Россинська, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, Н. І. Клименко, О. Р. Шляхов, О. О. Ейсман, М. П. Яблуков тощо. Але слід зазначити, що законодавець так і не використав розроблені ними положення щодо сутності спеціальних знань.

За дослідженням, одним із перших визначення поняття «спеціальні знання» у кримінальному провадженні сформулював О. О. Ейсман. На його думку, спеціальні знання це знання, що не є загальнодоступними, загальновідомими та не мають масового поширення, тобто це ті знання, якими володіє обмежене коло фахівців [1, с. 91]. Тобто він, при наданні тлумачення, визначив та виокремив як провідну ознаку спеціальних знань те, що вони не є загальнодоступними та загальновідомими, а особи, які мають такі знання, повинні отримати спеціальну освіту, професійну підготовку, набути досвіду роботи у відповідній сфері. На теперішній час, під «спеціальними знаннями» В. Ю. Шепітько визначає систему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню [2, с. 11].

При цьому, В. М. Махов відносить до них, знання, що властиві різним видам професійної діяльності, за винятком тих, що є професійними для слідчого й судді та використовуються в ході розслідування й розгляду кримінальних справ у суді з метою сприяння встановленню істини в справі у випадках і порядку, визначених чинним кримінальним процесуальним законодавством [3, с. 46]. На думку В. Г. Гончаренко, у кримінальному процесі спеціальні знання характеризуються як знання й навички, отримані в результаті фахової освіти та/або практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, використовувані визначеними законом учасниками процесу в межах наданих кожному з них повноважень для розв'язання за певною процедурою процесуальних завдань [4, с. 24]. Під «спеціальними знаннями», Л. В. Лазарева вважає, знання з різних галузей науки (права, техніки, мистецтва та ремесла), отримані в межах професійної освіти, що містять знання теорії, навички та вміння. Тому, їх застосовують учасники цивільного, арбітражного, адміністративного та кримінального провадження з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в конкретній справі, у порядку, передбаченому відповідним процесуальним законодавством [5, с. 22]. В той же час, під «спеціальними знаннями» в